

Psykologer i retten:

En mindre populistisk vinkling

Olof Göttestam

Forening for Sakkyndige Psykologer (Fosap)

Niels Petter Rygaards innlegg og Tidsskriftets reportasje i oktober er fulgt opp med intervju av fagsjef Anders Skuterud i novemberutidsskriftet. Foreningen for Sakkyndige Psykologer (Fosap) stiller seg spørrende til hvem som er mest ivrige her.

VEKKER DEBATT: Vi trykker her to reaksjoner på reportasjene om psykologer som sakkyndige i overgrepssaker. Illustrasjon: Faksimile fra Tidsskriftets novembernummer

Vi er undrende over at Niels Petter Rygaard og Tidsskriftets reportasje, tilsynelatende helt uten motforestillinger, fremstiller ganske detaljert en kjent og lett identifiserbar sak der Rygaard har vært engasjert av forsvarer til den som nå er dømt, og der Rygaard mener det er skjedd et justismord. De sakkyndige psykologer er også lett identifiserbare. Når vår fagsjef ikke er overrasket over at behandlingsivrige psykologer med ideologisk slagside medvirker til justismord, og at de uttaler seg utover mandatet, er det ikke godt å vite om han sikter til de aktuelle psykologene og deres arbeid, eller mer generelt til alle psykologer han er fagsjef for.

Fosap finner det overraskende at Tidsskriftet gir problemstillingene så mye spalteplass uten samtidig å røpe noe kjennskap til 25 års arbeid med de samme problemstillingene i Norge.

Feltets utvikling

Arbeidet med sakskomplekset barn utsatt for seksuelle overgrep begynte i Norge tidlig på 80-tallet. Det var et tabubelagt tema det var viktig å få frem i offentligheten slik at barn som var utsatt for dette, kunne få adekvat hjelp. Allerede i 1986 kom en omfattende omfangsundersøkelse og tilbud om legeundersøkelse av barn nedentil. Det var på denne tiden Støttesenterbevegelsen utviklet seg. Det ble utarbeidet en NOU i 1988 om hvordan etterforskning i incestsaker skulle skje. Her skulle psykologer *unnngås* brukt. Samtidig skolerte barnevernet og barne- og ungdomspsykiatrien seg i hvordan møte problematikken, ikke minst barnet og familien. Det ble utarbeidet en veileder for de som arbeidet med slike saker, som forelå i 1992, utgitt av Sosialdepartementet. Langtidsplan for arbeidet ble lagt i Stortingsmelding nr. 53 i 1993. Det ble en periode bygget ut tverretatlige team på fylkeskommunalt nivå og også etablert et nasjonalt kompetansesenter som nå er en del Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress. Som ledd i kvalitetssikring av psykologers arbeid som sakkyndige i barne- og familiesaker ble det på denne tiden også etablert systematisk kursing for psykologer. Til tider er seksuelle overgrep en problemstilling innenfor sakkyndighetsfeltet. Det har vært en rekke offentlige utredninger og veiledninger med den hensikt å kvalitetssikre psykologers arbeid i barne- og familiesaker for forvaltningen og retten. På trappene er også etablering av en kommisjon for gjennomgang av alle erklæringer.

Gjennom årene har det vært en løpende debatt om hvorvidt psykologisk kunnskap var egnet til å belyse relevante spørsmål i straffesaker. Bakgrunnen for dette er at psykologisk kunnskap ikke har samme beviskraft som for eksempel en DNA-prøve. I 1998 kom et rundskriv fra Justisdepartementet om forbedring av rettsikkerheten ved dommeravhør. Her fremgår det at verken troverdighet eller skyldspørsmål skal vurderes. Denne løpende debatten har ført til at det sjelden blir oppnevnt sakkyndige for retten i straffesaker for psykologisk vurdering av barnets uttalelser og sannsynligheten for at barnet var misbrukt. Men psykologer har tidvis uttalt seg *generelt* om barn, hukommelse og påvirkelighet, blant annet slik det ble gjort av de rettsoppnevnte sakkyndige psykologene i Bjugn-saken.

Psykologer som vitne

Psykologer har derimot trolig ofte vært innkalt som vitner i straffesaker i kraft av sin rolle som behandler. Noen ganger skjer det ved stevning, da kan man ikke unnlate å møte. Av og til blir behandler oppnevnt som sakkyndig vitne på stedet. Da skal psykologen ikke bare uttale seg om hva som er sett og hørt i kontakten med klienten, men også hvilke faglige vurderinger som er gjort. En behandler har avgrenset informasjon, en viss identifikasjon med klienten og en innstilling på å forholde seg til det materialet klienten bringer inn i timene. Psykologer og rettens juridiske aktører er ikke alltid tilstrekkelig påpasselige med å fremheve psykologens begrensede perspektiv og informasjonstilfang når psykologen er i behandlingsrolle.

Psykologer kan også bli innkalt eller stevnet som vitne i en straffesak i kraft av å ha gjort en sakkyndig utredning i barne- og familiesaker, enten det gjelder barnevern eller barnefordeling. Av og til er seksuelle overgrep et tema også i slike utredninger. Psykologer er som regel forsiktige i sin vurdering i slike sammenhenger, da spørsmålet om hvor barnet skal bo (i hjemmet, hos mor eller far og samvær med den barnet ikke bor hos), som regel er hovedtemaet. Vurderingene av overgrepsspørsmål er derfor sjelden spesielt grundige, også fordi psykologer erkjenner at de ikke skal uttale seg om skyldspørsmålet, og at de ikke har hele bakgrunnsbildet for god nok vurdering. Det foreligger imidlertid nylig en dom fra Menneskerettsdomstolen (2007) som forstås slik at hvis spørsmålet om seksuelle overgrep er reist, så skal retten ta stilling til spørsmålet selv om det er

problematisk i forhold til skyldspørsmålet. Dette kan føre til en ny situasjon for psykologer i barne- og familiesaker. I straffesaker etterspørres vanligvis en presentasjon av psykologens synspunkter. Dette på tross av vansker tilknyttet tilstrekkelig grunnlag for vurderingene. Erfaringen er for øvrig at rettsvesenet ofte er skeptisk til psykologisk kunnskap.

Tidsskriftet og foreningen bør unngå populisme

I de siste 20 år har debatt om ulike sider i overgrepssaker versert i Norge. Omfangsundersøkelsene er gjennomdrøftet, funn nedentil hos barn i legeundersøkelsen av barn det samme, barns evne til nøyaktig forklaring og kilder for påvirkning har produsert store mengde forskningsresultater. Vitnepsykologien har pekt på en serie muligheter for at hukommelsen ikke helt er å stole på, jurister har saumfart snart alle dommer for seksuelle overgrep med utgangspunkt i at det foreligger justismord i et stort antall av dem. Sjikanesider på Internett florerer, og hva som helst kan gi grunnlag for æreskjelling av psykologer og andre som har hatt med saken å gjøre. Barn og voksnes livshistorie legges ut på nettet sammen med påstander om de sakkyndiges udugelighet og vonde vilje.

Tidsskriftets behandlingsmåte oppfattes på bakgrunn av det beskrevne som forenklet. Verken Tidsskriftet eller fagsjef synes å ha fremskaffet relevant faglig og historisk bakgrunn for sin populistiske vinkling. Psykologer som presenterer sitt arbeid i retten, arbeider i offentlighetens søkelys. Det er betimelig å reise spørsmålet om vi er tjent med en slik håndtering av vanskelige problemstillinger fra vår fagsjef.